

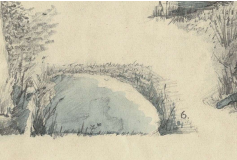

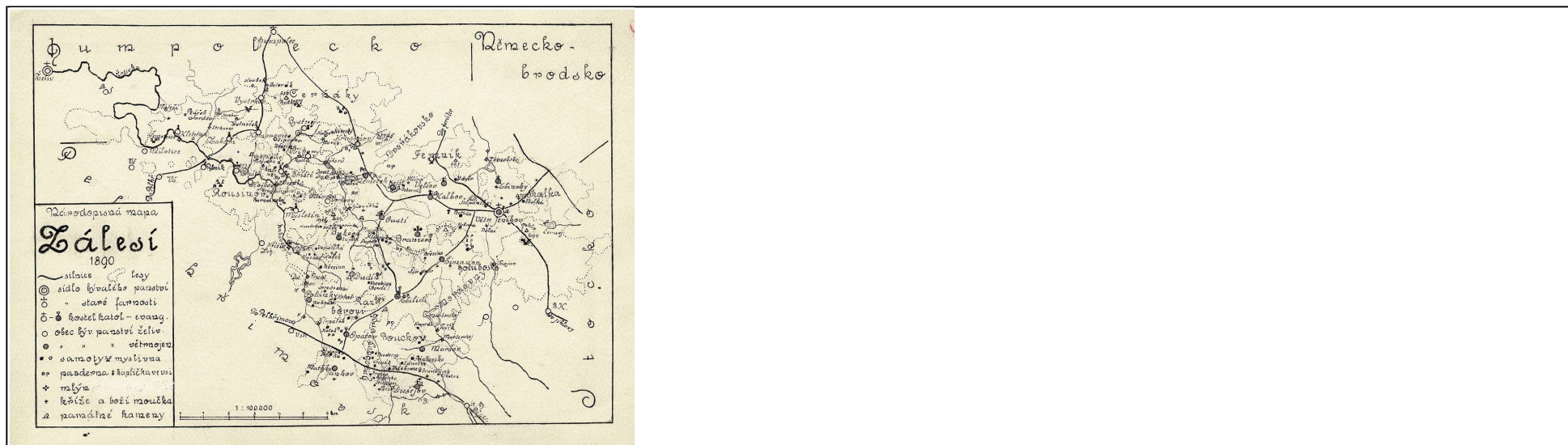

Číslo	Kresba / fotka J. Mančal	Popis Jaroslav Mančal od r. 1892	Centrální evidence SPVKK Aš	Obec výskytu	Okres	Existence	Vilém Richlý	Leopold Fritz
1		v Dušejově v = 121 cm š = 48 cm tl = 19 cm, Pomník v Dušejově má pěkný kříž na obou stranách, ale je bez nápisu i bez znaků. Dva prý se vsadili, kdo dále donese sud piva, ale když jeden obrovské to břemeno nesl, na tomto místě padl a zemřel. Druhá verze jest zcela odlišná: V dávných dobách, kdy v těch místech byly hluboké lesy a bažiny, jelo prý tu 7 rytířů. Ztratili cestu a v bažinách jeden utonul.	1711	Dušejov 2	Jl	Pohřešovaný	4	11
2		ve Větrném Jeníkově 56, 56, 35 Za Hlouškovy ve Větrném Jeníkově zabit prý byl dudák a na kameni ukazují dudy a sekeru. Jedině o kameni za Hlouškovy u V. Jeníkova, kde se vjíždí k Úsobí, beru tradici v pochybnost. Svémi rozměry liší se zcela od ostatních kamenů (56 x 56 x 35 cm). Přes V. Jeníkov vedla prastará důležitá cesta od Želiva na Moravu, po níž jistě brali se i kupecké průvody a tedy asi stála pod ochranou úřední moci. Může tedy tento tvarem se vymykající kámen býti takzvanou salakvardou, tj. kamenem výstražným pro zbojníky. Proto na něm také spatřuji ne dudy, ale píku, palici jakousi a sekyru, znamená trestná a kříž, znamená míru.	2454	Větrný Jeníkov	Jl	Pohřešovaný		
3		O pomníku u Vystrkova vypravuje pověst, že tudy r. 1507 šel husitský kněz k nemocnému, zde byl přepaden a zabit. Pověst jest plně dotvrzena kameníkem, jenž ve kříži vyryl letopočet 1507 nad křížem kalich s hostií a nesrozumitelným zkráceným nápisem, pod křížem pak dvěma noži.	0305	Vystrkov	PE	Existuje		71
4		Na hrázi vypuštěného rybníka Kvášovce u Ml. Bříšů zakryt líštím stojí veliký kámen 95 x 56 cm s bohatou legendou, z níž rozluštil jsem jen: A. Domini 1693 dne 24 junu zahynuli 2 sou bratři Dolejší ze vsi Bříšů... ja zde hlasim všemu lidu... Buh. Dle pověsti utopili se zde dva chasníci při koupání.	1557	Mladé Bříšů	PE	Existuje		
5		O kameni v Kalhově jsou dvě verze pověstí. Jedna o nevěrné ženě, druhá, že tu leží vojáci. Na blízkém poli byly prý nalezeny nějaké kosti lidské. Na kameni po stranách kříže jsou vytesány podoby muže v helmě a ženy.	0324	Kalhov	Jl	Existuje		

6		<p>u Mysletína dva Stavět památné kameny na místech neštěstí udržovalo se na Zálesí až do druhé polovice 19. století, ale poslední svou podobou již liší se od předešlých. Kámen z r. 1876 na obecní louce „Bejkovce“ jest sice ještě nahoře kruhovitý, ale polovypuklý kříž na něm hlásí dobu pozdní. U prvního bez nápisu skutečně legenda vypravuje, že tu náhle zemřel osmdesátiletý stařík Barborák, vracel se z pastvy s dobytkem. Za svého života byl prý přesvědčen, že neumře pod střechou. Dal postavit na památku syn Matěj.</p>	15010	Mysletín	PE	Existuje		
7		<p>ve Větrném Jeníkově u Černého rybníka, Tamtéž u Černého rybníka v lesích dochoval se pomník bez nápisu i bez odznaků (snad, že se tu málo chodilo), ale v rohu mezi rameny jest veskrz pomníku oblá díra. Pověst dí, že tu (v lesích) vlk sežral dítě a patrně zkreslený variant, že tu opice zakousla dítě.</p>	0873	Větrný Jeníkov	JI	Existuje		10
8		<p>Kámen Křížova mlýna u Mysletína jest jen pěkně tesaný obdélník s malým křížem a věnečkem nevinnosti nahoře, ostatní plocha vyplněna slovy: Na památku dne 25. VII. Leta Páně 1888. Stáří Z R Y M 14 D.</p>	15011	Zachotín 2	PE	Pohřešovaný		
9		<p>V Ústí ve Fabrikách u polní cesty na Němeček za stavením č. 12. jest kámen bez letopočtu a bez nápisu. Malý křížek na něm zdá se později vysekán. Pověst vypravuje, že tu služka ubila sluhu krajícem chleba. V těch místech bylo obecní pastvisko.</p>	15009	Ústí 1	JI	Pohřešovaný		
10		<p>Podobný kámen stejně tesaný a všecek legendou popsáný je v téže vesnici po levé straně silnice asi 200m před vodní přehradou na Želivce. Zdá se, že jej tesal týž kameník, neboť při přibližně stejných rozměrech mají kříž úplně stejný, jeho ramena končí trojlístem a zatknuta stojí jako na pahorku (na zeměkouli?) I písmo jest stejné. Z porušených již slov dá se přečísti namáhavě asi toto: 17. 1 Leta zahinu- -rozený vladika(?) panoss ondrzej m. z ... z něho... ne Klete... kterémuz. pa... k (Pán Bůh) dussi jeho milostiv ejty araz (tj. rač)(16. Stol.)</p>	0304	Sedlice 1	PE	Existuje		
11		<p>V Kletečné 111, 68, 16 V Kletečné nedaleko kapličky jest pomník s křížem a nápisem: Letha Panie 1.5.0.1 ten patek před swa ty Mikulasse zahynul g Tuto Gira vnuk hadravu Smrdova od lidy zradnych panbu h racz gemu milostiv bity. Na památníku přes celý kámen vysoký kříž a pod jedním ramenem jeho sekera.</p>	0298	Kletečná 1	PE	Existuje		

12		Mimo tyto památné kameny nalézá se na území Zálesí mezi Zbilidy a Opatovem vedle silnice skutečný, malý, omšený kříž, který se ode všech ostatních zde liší. Tradice vypráví známou legendu, že tudy šli věrozvěstí Cyril a Metoděj a že na památku jich uhlíř, u něhož nocovali, kříž tento postavil. Cyrilometodějské legendy o křížích jsou příliš všeobecné a ne staré. Nelze tedy dle toho kříž tento datovati. Není ničím jiným než zase salakvardou, tj. výstražným znamením pro lidi zbojné, aby spatřivše na kříži kopí, vzpomněli trestu, jaký by následoval, kdyby se na kupcích a pocestných dopustili násilí.	0884	Opatov	Jl	Existuje	9	3
13	Není kresba ani fotka	Tak o pomníku u Hněvkovic tradice praví, že na místě zabit byl tkadlec a vedle kříže skutečně vytesán tkalcovský člunek. Z nápisu však není možno rozluštit více než: „tu zahynul“. Podobně na kamenném památníku u vozové cesty z Vystrkova k Libickým lesům jest vedle vypouklého kříže tkalcovský člunek a neumělý nápis: Letha... Z(d)e je mi to ... zahynul ... z lybic Pakosta krczmarze z Kletecny a Ji ... zradně zabit ... (Nečitelné vytečkováno.) Pomník za Sedlicí u samého Zálesí nese legendu: „517 3. Augusta zahynul Krčmarz z Kletečný jmenem Girzi przigmy Pokorni ... zradne zabit Letha .. 17. Podle mě jde zase o 1692	1692	Humpolec 2	PE	Existuje		
14	Není kresba ani fotka	Na pokraji lesa v Temníku poblíž lesa Dvořákovska stojí kámen plochý hranol. Přední plocha jest polovypukle orámována a přes celou rovněž polovypuklý kříž. U jeho paty vytesána lebka se zkříženými hnáty a pod vodorovnými rameny letopočet 1766. Nápis není. Zde zabit prý byl záhy po svatbě mladý hospodář z Ouhořilky.	1759	Velešov 3	Jl	Pohřešovaný		
15	Není kresba ani fotka	Na cestě od Velešova k Mikulášovu jest kámen (45 x 45) se třemi vytesanými křížky a nápisem: 1827 lgantz Czechak. Zde prý se zastřelil myslivecký mládenec z nešťastné lásky.	0846	Velešov 1	Jl	Existuje		
16	Není kresba ani fotka	U Bystré při silnici k Humpolci stojí hrubý kámen (80 x 70cm) pouze s vypouklým latinským křížem. Pověst vypravuje, že zde usmrtil zhrzený milenec soka.	0548	Bystrá	PE	Existuje		
17	Není kresba ani fotka	U Zahoří pod rybníkem Jamborem plochý kámen. „Vystouplý okraj a latinský kříž v barokní ozdobě. Vydlané písmo latinské praví: Leta 1690 dne 13 11 Jan Šimon. Bez pověsti.“ /Havlíčkův kraj, O. Jančík, 1936/	0299	KLetečná 2	PE	Existuje		

18	Není kresba ani fotka	Z téže asi doby jest prostý, malý a netesaný pamětní kámen špičák postavený na hrázi rybníku v Hejštích . Svědčí o naprostém již úpadku vkusu a smyslu pro pěknou a zbožnou památku.	15012	Ústí 2	Jl	Pohřešovaný		
Kamenné památníky								
<p>Jako boží moučka připomínala hloubavým Zálesákům na místech staré náboženské kultury (rozcestí) všudypřítomnost nebo dobrotu boží, jako každý kout naplněn býval v jich obrazotvorností nadpřirozenými bytostmi, oživujícími domov, háje, lesy, studánky, tak dojímalo jejich mysl každé neštěstí, ať náhodné, ať úkladné, o něž ani tehdy nebylo nouze. Pro paměť dlouhou označovali pak místa ta kamennými památníky, tesanými od domácích kameníků z domácí žuly hrubozrnné. Máme doklady z jiných krajů, že často stavěli je sami vrazi svým obětem jako část trestu a pokání, byvše k tomu odsouzeni soudem hrdelním. Stavěli je však také příbuzní nešťátníků na jejich památku.</p>								
<p>Na Zálesí nalezl jsem takové památníky u Hněvkovic, ve Větrném Jeníkově za Hlouškovy a u Černého rybníka, v Dušejově, u Vystrkova, u Kalhova, u Mysletína dva, ve Kvášovci u Mladých Bříšť, na Hejštích, u Bystré, u Zahoří, u Velešova, v Kletečné 2, v Ústí 2 a v Temníku.</p>								
<p>Jsou to zpravidla ploché kameny různých rozměrů (kupř. v Dušejově v = 121 cm š = 48 cm tl = 19 cm, v Hněvkovicích 105, 76, 16, ve Větrném Jeníkově 56, 56, 35, v Kletečné 111, 68, 16), zasazené na místě neštěstí, čelnou stranou k cestě. Zbožnou útěchu vyjadřuje vždy na přední straně velký kříž, buď jako polovypuklina, buď vyrytá do základny kamene. Někdy připsána legenda, jejíž písmo archaistické jest během věků povětrností a nerozvážnými novějšími obnovovateli tak sešlé a pokažené, že jen s největší námahou možno části nápisu rozluštit. Jinde místo nápisu hlásají událost jen vytesané znaky, jimiž naznačen stav nebožtíka nebo způsob vraždy a letopočet. Pověsti ještě dochované o těchto pomnících v podstatě shodují se s nápisy.</p>								
<p>Skoro u všech kamenů lze zaznamenati polokruhovitě zakončení s obloukem někde mělčím, někde hlubším, při čemž horní rameno latinského kříže zasahovalo častěji až do tohoto polokruhovitě zakončení. Památník z Temníku, od Kletečné a od Černého rybníka ve V. Jeníkově zakončeny jsou plochou rovinou.</p>								
<p>Časově datují se kříže památné zde nejvíce ze století 16. Jeden ze století sedmnáctého a jeden v Temníku velmi odlišný formou do století 18. 1766. Letopočet 1335, jak objevil se při vyzdvižení na památníku kamene v Kalhově jest tedy zřejmě porušen pozdějším opravovatelem, jako se dělo i s písmem. To během věků a rozrušením žuly stávalo se nečitelným a horlivci ... nejasná písmena barvou, popřípadě je i vyškrabovali znovu, nestarajíce se mnoho o správný text. Má se čísti pravděpodobně 1535</p>								
<p>Stavět památné kameny na místech neštěstí udržovalo se na Zálesí až do druhé polovice 19. Století, ale poslední svou podobou již liší se od předešlých. Kámen z r. 1876 na obecní louce „Bejkovce“ jest sice ještě nahoře kruhovitý, ale polovypuklý kříž na něm hlásí dobu pozdní.</p>								

Citace zdroje: Etnologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., SVI – dokumentační sbírky a fondy (Archiv Praha), OF Jaroslav Mančal

Z rukopisu přepsali a kresby s fotkou přiřadili v lednu a únoru 2020 Michal Streubel a Pavel Valenta

Jaroslav Mančal pořizoval kresby, fotografie od roku 1890 do r. 1938